

Voor Voetbal niet te Vroom

kerkelijke presentie tijdens Euro 2000

rapportage en nabeschouwing van een enerverend experiment

Uitgave: Buro Maatschappelijke Activering, Samen op Weg-kerken, Utrecht

Voor Voetbal niet te Vroom

kerkelijke presentie tijdens Euro 2000

rapportage en nabeschuwing van een enerverend experiment

Inhoud

Pg. 2	Inhoudsopgave
pg. 3	Voorwoord
pg. 4	1. De Aanloop
pg .6	2. De Opstelling
pg. 8	3. Het Aanvalsplan
pg. 10	4. Sponsors en supporters
pg. 11	5. De <i>Wave</i> ..
pg. 13	6. Treffers en Missers
pg. 16	7. Nabeschuwing
pg. 19	Bijlage 1: Programma, Lokale werkgroepen
pg. 20	Bijlage 2: Souvenirs en Illustraties

Voorwoord

Ruim een jaar gelden was ons land in de ban van *Euro 2000*, de Europese Kampioenschappen Voetbal, een grootschalig publieksevenement waaraan de steden Amsterdam, Arnhem, Eindhoven en Rotterdam – samen met enkele steden in België – gastvrijheid boden.

Voor het project ‘Kerk en sport’, een samenwerkingsverband van het bureau Maatschappelijke Activering van het Landelijk Diensten Centrum (afdeling Missionair, Diakonaal en Oecumenisch werk) van de Samen op Weg-kerken met de Nederlandse Christelijke Sport Unie (NCSU), was die gebeurtenis een goede gelegenheid om te proberen de lokale kerken in de zogeheten speelsteden te interesseren voor experimenten met kerkelijke presentie. In drie van de vier steden leidde dat tot de voorbereiding en uitvoering van een bescheiden programma.

In bijgaande rapportage zijn de voorbereidingen en het verloop van dat programma uitvoerig beschreven. Niet om het enorme succes ervan breed uit te meten – zo groot was dat bepaald niet. Maar de beschrijving is volgens de initiatiefnemers van belang voor wie met vergelijkbare situaties te maken krijgt. Kerken die zich niet achter hun muren willen blijven verschuilen, krijgen immers vroeg of laat te maken met de consequentie van zo’n visie: de uitdaging om zich publiekelijk te presenteren, zich te laten zien op en bij openbare gelegenheden, bij feestdagen en festivals, bij grote of kleine gebeurtenissen van culturele, politieke of sportieve aard.

Voor Voetbal niet te Vroom laat zien hoe enkele experimenten van kerkelijke presentie tijdens de voetbalkampioenschappen zijn verlopen. Hoe de plannen ontstaan zijn, hoe de lokale werkgroepen gevormd werden, te werk gingen en hun grenzen ontdekten. En hoe het enthousiasme de deelnemers hier en daar (soms wat teveel) in zijn greep kreeg.

Maar het verslag geeft ook weer wat de motieven en uitgangspunten waren en zijn voor dergelijke min of meer gewaagde activiteiten.

‘Kerk en Sport’ hoopt dat dit verslag in al zijn openhartigheid leesbaar en leerzaam is. En dat het lezers op ideeën brengt om zelf te gaan experimenteren. Met nieuwe vormen van kerkelijke presentie in eigen omgeving. Met missionair, diakonaal en oecumenisch elan!

1. De Aanloop

Atlanta als voorbeeld

Nadat een kleine delegatie, bestaande uit de voorzitter en de directeur van de Nederlandse Christelijke Sport Unie (NCSU) en de coördinator van het project 'Kerk en Sport', tijdens de Olympische Spelen van Atlanta (zomer 1996) impressies hadden opgedaan van de veelkleurige vormen van kerkelijke presentie tijdens dat evenement, was het plan snel geboren. Bodende Europese Kampioenschappen voetbal van 2000 geen uitgelezen mogelijkheid om ook in ons land op bescheiden wijze met kerkelijke activiteiten te experimenteren?

'Kerk en Sport' maakte een verslag van de oriëntatie reis naar Atlanta en voegde er een notitie 'Euro 2000 en de kerken' aan toe. Op uitnodiging van 'Kerk en Sport' kwamen op 18 september 1997 vertegenwoordigers van landelijke en lokale missionaire, pastorale en oecumenische organen van de SoW-kerken en van de NCSU in Utrecht bijeen. Hoewel van de beoogde Nederlandse speelsteden alleen Amsterdam vertegenwoordigd was, waren de aanwezigen dermate enthousiast of minstens geïnteresseerd, dat ter plekke werd besloten om de plannen lokaal te gaan uitwerken. Via missionair werk, maatschappelijk activeringswerk en/of raden van kerken werd gepoogd om in Amsterdam, Rotterdam, Arnhem en Eindhoven kleine werkgroepen van start te laten gaan. Met uitzondering van Amsterdam, dat via het bureau van de plaatselijke Raad van Kerken liet weten op een later tijdstip te willen aanhaken, kwam in de loop van het seizoen '97-'98 in elk van de genoemde steden een werkgroep tot stand.

VIP

Ook de NCSU ging vrijwel meteen na de Olympiade van 1996 aan de slag en kwam in 1998 met een veelomvattend projectvoorstel met de codenaam 'VIP'. De afkorting stond voor 'Voetbal Is Plezier' en mikte op het scheppen van voorwaarden voor het bevorderen van een gunstig klimaat van veiligheid en gastvrijheid tijdens de voetbalkampioenschappen. In de lijn van de Atlanta-ervaringen kende het plan een deelproject voor gastenopvang, een educatief, vooral op scholen gericht deelproject en een onderdeel met kerkelijke activiteiten. Dat laatste spoorde uiteraard met het lopende initiatief van het project 'Kerk en Sport'.

Hoewel er in kringen van organisatoren en verantwoordelijke ministeries op informele wijze van belangstelling en waardering voor het VIP initiatief werd blijk gegeven, sneuvelde het zorgvuldig voorbereide en uitgewerkte plan toen het op de subsidiëring aankwam. Daarbij speelde vermoedelijk een rol dat de organisatie van het EK zich niet goed raad wist met een initiatief dat niet uit de grote voetbalbond zelf, maar uit de kring van de levensbeschouwelijke sportkoepels afkomstig was.

Lokaal accent

Ondertussen was het deelproject ‘kerkelijke presentie’ al zover op gang gekomen , dat het verstandig leek om het als zelfstandig initiatief van ‘Kerk en Sport’ onder lokale verantwoordelijkheid voort te zetten.

Jammer dat eerste pogingen voor grensoverschrijdende samenwerking met België – waartoe de NCSU in een eerder stadium contact had gezocht met de zusterorganisatie ‘Sporta’ – ondertussen niet werden voortgezet. Dankzij goede relaties met de ‘Kerk en Sport’ –organisaties van protestantse en rooms-katholieke zijde in Duitsland, bleef die vorm van internationaal contact wel bruikbaar.

2. De Opstelling

Werkgroepen

Nadat in de winter van '97-'98 in Rotterdam, Arnhem en Eindhoven contact gelegd was met lokale geïnteresseerden ontstonden er lokale werkgroepen – met eigen profielen.

In **Rotterdam**, waar missionair toeruster Else Rosa als voortrekker functioneerde, kwam in december een tiental lokale pastores en functionarissen bijeen voor een uiteenzetting door de 'Kerk en Sport' coördinator over motivatie, doelstelling en plannen voor 'Euro 2000 en de kerken'. In het voorjaar van 1998 werd kennis gemaakt met de projectleider van het Rotterdamse Euro 2000 programma, dhr. Noordzij die een eerste indruk kon geven van de Rotterdamse plannen en veel openheid toonde voor het kerkelijke initiatief. Omdat Else Rosa in het najaar een andere functie kreeg, viel de groep even stil; begin 1999 nam KSA-medewerkster Janneke Verhaar de rol van samenroeper over en kwam het proces van plannen maken langzaam maar zeker op gang. De lijnen naar verschillende lidkerken van de Rotterdamse oecumene, naar instellingen als het Laurensonthaal en naar de gemeentelijke overheid waren kort, de verschillende stadsdelen waren goed vertegenwoordigd. Maar in de praktijk bleek het voor de groep, uiteindelijk bestaand uit een achttal beroepskrachten, lastig om behalve voor de vergaderingen ook tijd voor meer uitvoerende taken vrij te maken. Het werk kwam daardoor vaak op de schouders neer van een deel van de werkgroepsleden en enkele initiatieven sneuvelen door gebrek aan draagvlak.

Arnhem startte in het voorjaar van 1998, nadat de secretaris van de Raad van Kerken, Aris Kon, zelf werkzaam bij de gemeentelijke overheid, een initiatiefgroepje had uitgenodigd met missionair predikante Aukje Westra als voorzitter. Afgezien van enige ad hoc medewerking werd de werkgroep nooit groter dan vier personen. Dit viertal beschikte wel over zeer goede en directe contacten met lokale kerken, overheid en Euro-organisatie en wist veel creatieve ideeën te bedenken en uit te voeren. Op voorstel van een van de leden koos de groep al snel een eigen naam: SoS: *Spirit of Sports*..

In **Eindhoven** werd het dekenale bureau de motor van de lokale werkgroep. Oud-missionaris Koos Boets, vanwege zijn kennis van de Portugese taal bij voetbalclub PSV regelmatig actief in de sociale opvang en begeleiding van Braziliaanse stervoetballers, en een collega-medewerker op het dekenaat, Jac. van Oppen, brachten vanaf midden 1998 een groepje vrijwilligers bijeen uit verschillende kerkelijke en sportieve geledingen van de Eindhovense samenleving. Met een kerngroep van acht personen mikten ze vanaf het begin op een duidelijk programma dat uitvoerbaar was binnen de eigen mogelijkheden en beperkingen van menskracht en tijd.

Amsterdam niet

Zo raakten in de aanlooperperiode drie goed gemotiveerde teams, van wisselende samenstelling (kerkelijke professionals en vrijwilligers; voetballiefhebbers en sportindifferenten) op verschillende manieren in de ban van Euro 2000.

‘Amsterdam’ bleef merkwaardigerwijs en jammer genoeg niet alleen tijdelijk afzijdig maar koos ervoor om ook definitief van een eigen vorm van kerkelijke presentie af te zien. Over de uiteindelijke motieven voor die keuze kwam geen duidelijkheid. Er was sprake van bezorgdheid over mogelijke gevolgen van wangedrag van supporters. Wellicht speelde ook mee dat eigen ervaringen met kerkelijke activiteiten tijdens de *Gay Games* niet erg positief waren geweest.

3. het Aanvalsplan

Drieslag

Enigszins in de lijn van de startnotitie kwamen binnen de drie werkgroepen vergelijkbare ideeën ter sprake. Ook de coördinerende rol van ‘Kerk en Sport’ droeg daaraan bij. Hij was bij zoveel mogelijk lokale vergaderingen aanwezig en zorgde met behulp van nieuwsbrieven voor communicatie tussen de groepen onderling en met andere betrokkenen.

In de startnotitie was o.a. gesuggereerd om mee te werken aan onderdakverlening, aan bezinning en discussie, bijv. rond tolerantie en racisme, en aan initiatieven in de sfeer van concerten of *community singing*.

Nadat in Rotterdam gekozen was voor een drieslag ‘liturgie’, ‘pastorale opvang’ en ‘discussie/bezinning’, namen de andere twee dit model vrij snel over. Onder invloed van het gesprek met de lokale projectleider, die vreesde voor onvoldoende overnachtingsruimte, heeft aanvankelijk ook de gedachte aan bemiddeling van gastadressen via kerkelijke kanalen op het programma gestaan. In de loop van de tijd bleek echter dat de aanvankelijk verwachte logiesproblemen meevielen.

De werkgroep in Arnhem ging vooral aan de slag met het idee van een fototentoonstelling in citykerkgebouwen. De uitwerking ervan bleek ook voor de andere steden interessant. Voor het aanbod van pastorale (nood)hulp wist elk van de drie werkgroepen eigen kanalen aan te spreken. Rotterdam had daarbij een eigen locatie in de vorm van het Laurensonthaal (centraal in de binnenstad gelegen); Eindhoven dacht aan *standby* beschikbaarheid van ziekenhuispastores en/of medewerking van het Open Huis team van de St Catharinakerk (eveneens in de binnenstad), Arnhem onderzocht de mogelijkheid van gebruik van een pittoresk kerkgebouw in Elden, vlakbij het stadion *Gelredome*, als opvang- en ontmoetingsruimte. Daarvan bleek helaas weldra dat veiligheidsmaatregelen de inschakeling onmogelijk maakten.

Fair Play - Fair Trade

In de loop van de vergaderperiode werd in Rotterdam een ambitieus plan ontwikkeld om het thema *Fair Play – Fair Trade* niet alleen in een viering gestalte te geven maar ook via een rijdend actiecentrum in de vorm van een bus. Toen het plan in een finale fase van uitwerking kwam, maakten financiële en bemensingproblemen de uiteindelijke vormgeving jammer genoeg onuitvoerbaar.

Eindhoven koos ervoor om de lat niet te hoog te leggen. De werkgroep ontwikkelde een plan voor een viering met het karakter van *community singing*, met *Marco Bakker* en het koor *La bonne Espérance* als grote publiekstrekkers en werkte zorgvuldig aan planning, invulling en publiciteit.

Ook Arnhem (Nederlands Politie Orkest; Turks muziekcombo, *Turkyem*, presentatrice Jet vd Meij, burgemeester Scholten en *good old Eusebio*) en Rotterdam (wethouder van der Tak, Rotterdamse Politieharmonie *Hermandad* en

koren *Good Spirit*, *OJKO* en *In de Wolken*) zorgden voor een aantrekkelijke invulling van de feestelijke, liturgische ‘vieringen’.

Overigens was het lastig gebleken om voor zo’n publieksbijeenkomst het juiste tijdstip te kiezen. Arnhem mikte op de openingsavond, Eindhoven koos voor Pinksterzondag, en Rotterdam voor een zaterdagmiddag verderop in het wedstrijdprogramma. In alle gevallen ging het om bijzondere vormgeving en speciale aankleding van de bijeenkomsten.. Om duidelijk te maken dat de viering ook en vooral voor buitenlandse gasten was bestemd, besloot Rotterdam deze zelfs volledig Engelstalig uit te voeren.

Kerk en Sport

Van de kant van het landelijke project ‘Kerk en Sport’ werd behalve aan de coördinatie (o.a. via het regelmatig uitbrengen van een *Rondzendbrief*) veel tijd besteed aan publiciteit en aan de voorbereiding en uitvoering van de fototentoonstelling. In nauwe samenwerking met de NCSU werd het plan voor een gespreksavond over *fair play* gemaakt. Plannen voor het schrijven en uitgeven van katechetisch en toerustingsmateriaal, om zo een uitstraling naar kerken buiten de speelsteden te bevorderen, sneuvelden onder de tijdsdruk van de overige activiteiten.

Via bestaande contacten van de coördinator kwamen ook afspraken tot stand met de Duitse *Arbeitskreis Kriche und Sport*. Tijdens een ontmoeting in Arnhem bood de vertegenwoordiger van de *Arbeitskreis* aan een bijdrage te leveren aan de vieringen en met een of meer collega’s een paar dagen contact te maken met Duitse voetbalsupporters. Beide plannen kwamen tot uitvoering, in respectievelijk Arnhem en Rotterdam.

Eveneens via ‘Kerk en Sport’ werd Eindhoven in contact gebracht met beeldend kunstenaar Tjacolien Wiersema, die tijdens de EK samen met twee collega’s in een Eindhovense galerie (‘De Els’) op sport en voetbal geïnspireerde doeken, beelden en sculpturen exposeerde, onder de titel: ‘Sport is emotie’. Enkele van haar werken waren tegelijk met ‘Spirit of Sports’ in de St Catharina kerk te zien.

4. Sponsors en Supporters

Financiën

Naarmate de plannen wat vastere vorm kregen, werd contact gezocht met externe deskundigen, financiële ondersteuners en potentiële sponsors.

Voor de meer bescheiden lokale activiteiten op liturgisch en pastoraal gebied bleek het in de meeste gevallen mogelijk te zijn om een beroep te doen op lokale kerkelijke fondsen. Waar de ambities hoger reikten, waren ook de materiële zorgen groter. In Rotterdam leverden de lokale kerken, landelijke subsidie van de SoW kerken, de ‘Stichting Rotterdam’, de lokale overheid en publiciteitsbureau Van Puffelen bijdragen om de bescheiden begroting van ongeveer 12.000 gulden sluitend te maken.

Eindhoven kon de viering met Marco Bakker laten doorgaan omdat een anonieme – zeer gulle - gever diens gage wilde betalen; de overige kosten werden door de kerken zelf gedragen.

Arnhem kreeg veel steun van de gemeente bij het programmeren van de viering met Eusebio, Jet vd Meij en het Politieorkest, en moest voor de forse tekorten van het fotoproject (zie beneden) een beroep doen op het budget van het project ‘Kerk en Sport’.

Fototentoonstelling

Voor technische begeleiding en financiële ondersteuning van m.n. de fototentoonstelling was aanvankelijk (1999) contact gezocht met het dagblad *Trouw*. Hoewel zowel over inhoudelijke als financiële ondersteuning eerste gesprekken konden worden gevoerd, bleef het daarin bij wat nuttige suggesties en het aanbod van een zeer bescheiden kortingsmogelijkheid.

Ook contact met de NCRV bood niet direct het gewenste perspectief.

De plannen voor de tentoonstelling kregen een echte impuls toen de fotoredacteur van de Arnhemsche Courant (Wegener Dagbladen), Cees van Sliedregt, zich geïnteresseerd en enthousiast toonde en een heel netwerk van technische en publicitaire medewerking wist te mobiliseren. Lijnen naar organisatorische, inhoudelijke en technische medewerking en advisering werden daarna snel gelegd. Persbureau ANP stelde de organisatoren in de gelegenheid om zijn fotoarchief te bekijken, collega beeldredacteur Van Someren bood medewerking van het Rotterdams Dagblad aan. Omdat ook enkele gerenommeerde sportfotografen welwillend of zelfs enthousiast reageerden op het verzoek om in hun archiefmateriaal op zoek te gaan naar sportfoto's met *spirit*, werd het plan voor de tentoonstelling vanaf de eerste maanden van 2000 realiseerbaar. De uitvoering werd vervolgens een race tegen de klok..

5. De Wave..

Expositie, publicatie, actie!

Dankzij de faciliteiten en adviezen van Wegener-medewerkers Van Sliedregt en Gringhuis, de gastvrije medewerking van Paul Neuray en Rimke Terpstra (ANP) en de enthousiaste inzet van het Arnhemse werkgroeplid Ivo de Jong, kregen de plannen voor de tentoonstelling van sportfoto's, met de titel *Spirit of Sports* in de loop van het voorjaar vaste vorm. De selectie uit het ANP archief werd samen met de door de fotografen Büller, Dubbelman en Ras ingezonden foto's en enkele door het Friesch Dagblad ter beschikking gestelde prenten een prachtige verzameling van sportmomenten uit allerlei takken van spel en sport en uit allerlei delen van de wereld. Toen de selectie en de expositieruimten in Arnhem (Eusebiuskerk), Eindhoven (St. Catharinakerk) en Rotterdam (Laurenskerk) zeker waren gesteld, groeide de behoefte om de tentoongestelde foto's ook in boekvorm beschikbaar te stellen. Ergernis over de door en door commerciële sfeer die in veel van de publiciteit over het naderende voetbalkampioenschap overheerste, bracht de Arnhemse werkgroep SoS op het idee om aan de verspreiding van het fotoboek een 'goed doel' te verbinden. Contact met *Unicef*, het kinderfonds van de Verenigde Naties, leidde naar de Arnhemse afdeling die in de persoon van voorzitter Cats actief aan de opzet en uitvoering van de actie 'Scoren voor Unicef' wilde meewerken. Unicef kon bovendien nog enkele toepasselijke foto's leveren.

Reacties op een Podium-artikel in het dagblad *Trouw* sterkten de initiatiefnemers in hun enthousiasme – dat daarbij langzaam maar zeker met hen op de loop ging.

Plannen voor benadering van de plaatselijke horeca en het lokale bedrijfsleven – die zouden bij zoveel commercieel gewin toch ook wel te porren zijn voor een scheutje liefdadigheid? – voor regionale en nationale publiciteit en het gebruik maken van de openingsbijeenkomst in de Eusebiuskerk als startschot voor de actie, tuimelden over elkaar heen.

Eusebio in de Eusebius..

Het enthousiasme bereikte een hoogtepunt, toen dankzij de officiële uitnodiging van burgemeester Scholten, de ere-voorzitter van de Portugese Voetbalbond, oudsterspeler *Eusebio*, bereid bleek te zijn om de opening bij te wonen en het eerste exemplaar van het fotoboek *Spirit of Sports* in ontvangst te nemen. Eusebio in de Eusebius – een lang gekoesterde wens van de werkgroep zou in vervulling gaan.

De geplande oplage van 2000 exemplaren werd alvast verdubbeld.

Ondertussen was via bevriende relaties een communicatieadviesbureau gevonden dat werving en publiciteit voor de actie ter hand wilde nemen. Tientallen brieven gingen de deur uit. Interviews en radio- en televisieoptredens werden gepland.

Een gironummer geopend.. Getracht werd om Unicef-ambassadeur Paul van Vliet over te halen om nog eenmaal zijn beroemde voetballied in de Eusebius te laten horen.

Maar het was inmiddels midden mei geworden..

En wie drie weken voor aanvang van het toernooi nog een actie begint, vraagt te veel - van anderen en van zichzelf.

Op zaterdag 10 juni 2000, om half zeven, anderhalf uur voor de officiële opening van Euro 2000 in Brussel, was in de Arnhemse Eusebiuskerk heel veel pers aanwezig, ook in de vorm van radio en televisieploegen (uit Nederland, Portugal, Duitsland en Rusland) Het Politieorkest speelde de sterren van de hemel, Jet van der Meij, Ivo de Jong, Pfarrer Thomas Weber, burgemeester Paul Scholten en een alleraardigste Eusebio spraken enthousiaste en sympathieke woorden. Maar de banken van de Eusebius waren pijnlijk leeg.

De vurig gehoopte *wave 'Scoren voor Unicef'* kwam niet op gang. Ondanks een gelegenheidsoptreden in de show van Paul de Leeuw lukte het maar niet om mediasteun te krijgen voor de gedachte en de behoefte om arme kinderen in grote delen van Europa een klein beetje te laten meeprofiteren van de gigantische winsten van het voetbalevenement.

De girorekening van 'Scoren voor Unicef' bleef op een paar honderd gulden na leeg..

Tijdens de weken van het Kampioenschap werden in Arnhem en Rotterdam niet meer dan drie honderd boeken verkocht..

Teleurgesteld bogen de organisatoren zich over hun tekorten. Ze hadden zich lelijk verteld en vertild...

Maar een feest was het wel – *Eusebio in de Eusebius*.

En de tentoonstelling was prachtig

Het boek ook.. Het is vanaf zomer 2001 te koop bij De Slegte...

6. Treffers en Missers

Raak

De activiteiten die door en in kerken ter gelegenheid van het Europese Kampioenschap voetbal zijn georganiseerd, hebben verschillende indrukken achter gelaten, bij bezoekers en bij organisatoren.

De meest positieve ervaringen komen uit Eindhoven. De zang- en muziekdienst op de middag van Pinksterzondag, in de 'Cathrien', midden in het uitgaanscentrum van de stad, trok een paar honderd belangstellenden, die na afloop enthousiast waren over initiatief en uitvoering.

Ook de fototentoonstelling was in Eindhoven een groot succes. In de sfeervolle neogotische kerkruimte waren de afbeeldingen met grote deskundigheid en zorg opgehangen; op ruime panelen en met uitstekende verlichting. Dankzij de ligging van het gebouw en effectieve 'attentieborden' buiten voor de ingang, hebben vooral in de eerste twee weken van het EK veel bezoekers hun weg naar de expositie gevonden. In het gastenboek bleven hun enthousiaste reacties in allerlei talen (van Zweeds tot Japans) bewaard.

Van Eindhoven kan dan ook zonder meer worden gezegd dat de kerkelijke presentie tijdens Euro 2000 aan haar doel beantwoord heeft. De kerken zijn er met beperkte middelen in geslaagd om een paar steentjes bij te dragen aan een sfeer van betrokkenheid, gastvrijheid en ontmoeting.

Eindhoven heeft zich in de afgelopen jaren als sportstad willen profileren. Het blijkt dat er in kerkelijke kringen genoeg draagvlak is voor een bescheiden eigen kerkelijke bijdrage bij grote evenementen op dat terrein. De plaats en de functie van de St Catharinakerk als citykerk, en de traditie en ervaring die bij soortgelijke gelegenheden in het verleden is opgedaan, zijn van grote waarde gebleken.

Mis

Des te opvallender is het dat het succes van Eindhoven in Arnhem en Rotterdam niet kon worden geëvenaard. Ook de Eusebiuskerk en de Laurens hebben immers een culturele en ontmoetingsfunctie die behalve via dagelijkse opening ook door middel van bijzondere evenementen en exposities wordt uitgeoefend. De Laurenskerk heeft dankzij die functie – en ondanks haar enigszins excentrische ligging - ook tijdens de voetbalweken een redelijk aantal bezoekers getrokken maar is er beslist niet in geslaagd om van de tienduizenden tijdelijke extra gasten een aanzienlijk deel te interesseren voor de bijzondere, speciaal voor hen bedoelde expositie. Hetzelfde gold voor de oecumenische viering van zaterdag 24 juni. Ondanks tientallen affiches en honderden *flyers* kwamen er niet meer dan zo'n honderdvijftig belangstellenden naar de bijeenkomst in de rooms-katholieke centrumkerk 't Steiger (de Laurenskerk was op dat tijdstip niet beschikbaar). Merendeels Rotterdammers, voor wie de voertaal Engels interessant maar niet

noodzakelijk was. Overigens was al de moeite van de voorbereidingen niet voor niets: ook in deze viering was sprake van een uitstekende sfeer en een dankbaar publiek.

De grootste misser van Arnhem kwam boven al uitvoerig ter sprake. De mineurstemming n.a.v. de minimale opkomst bij de 'Eusebiodienst' kon daarna helaas niet worden weggenomen. Omdat de kerk door bouwsteigers omgeven en de tijdelijke ingang nauwelijks vindbaar was, kreeg de fotoëxpositie in Arnhem niet de aandacht die ze verdiende. Daarbij kwam dat de beheersorganisatie van de Stichting Eusebius bepaald niet de indruk wekte zich voor het initiatief te willen interesseren of inzetten: de medewerking bij de opbouw was matig en de tentoonstelling moest al na tien dagen weer worden afgebroken. Ook de lokale Euro-evenementenorganisatie '*Arnhem invites you*' was enigszins halfslachtig in de afgesproken samenwerking. Zo werd de tentoonstelling niet in de publieke berichtgeving opgenomen – misschien omdat (geheel ten onrechte) enige concurrentie verwacht werd voor een eigen expositie.

De beide door de NCSU georganiseerde Fair Play gespreksavonden trokken, ondanks zorgvuldige plaatsing op een voetbalvrije avond, maar weinig belangstelling. Doel van de bijeenkomsten was om midden in de wedstrijdperiode een balans op te maken van tot dan toe getoonde sportiviteit en de mogelijke uitstraling ervan naar de breedte sport. Met een tiental bezoekers viel Arnhem alweer in negatieve zin op. De Rotterdamse reprise enkele dagen later trok wat meer belangstelling. Maar ook dit initiatief bleek op de een of andere manier niet aan te sluiten bij belangstelling, mogelijkheden of wensen van de beoogde bezoekers (bestuurs- en kaderleden van amateurverenigingen, scheidsrechters, enz). Of was ook hier te weinig voorwerk verzet in de vorm van presentatie en publiciteit?

Tot de gemiste kansen mogen ook de publiciteit en verspreiding van het fotoboek gerekend worden. De initiatiefnemers hadden teveel vertrouwen in de bescheiden wervingsmogelijkheden die een krant vandaag nog heeft. De Wegener dagbladen in Gelderland vroegen lezers al in maart per advertentie om amateurfoto's om de expositie een regionaal tintje te geven; de respons was onvoldoende. Later is verschillende malen een forse advertentie voor het fotoboek geplaatst waarin lezers werd aangeboden het boek met korting op een van de kantoren of in de Eusebius te komen aanschaffen. Het leverde geen enkel resultaat. Ook regionale concurrent *De Gelderlander* besteedde welwillende aandacht aan expositie en boek. Maar terwijl de inhoud alom geprezen werd, bleven de kopers weg.

Pijnlijk was ook dat de voor Rotterdam verwachte werving door het Rotterdams Dagblad achterwege bleef. Een en ander bleek te berusten op misverstanden in de communicatie. Zo bleef een potentieel reclame- en verkoopkanaal in Rotterdam onbenut.

Eindhoven had overigens vanwege beperkte menskracht en verwachte rompslomp vanaf het begin afgezien van medewerking aan de boekverkoop; de tentoonstelling zelf vroeg al genoeg aandacht en inzet

Niet alles wat in het kader van 'Euro 200 en de kerken' gebeurde, is even gemakkelijk in termen van 'raak' of 'mis' te beoordelen. Het op het oog mislukte fotoboek werd door wie het inzag rijkelijk geprezen. Waar bij sommige van de activiteiten sprake was van lage bezoekersaantallen, was de kwaliteit van het gebodene er niet minder om. Voor bezoekers en organisatoren was er alles met elkaar toch veel te genieten - en veel te leren. Zo ergens of ooit dan gold hier het Cruijffse (voetbal)gezegde 'Ieder nadeel heb z'n voordeel'..

Pastoraat

Ook het pastorale aanbod valt moeilijk achteraf te evalueren. Om de eenvoudige reden dat er niet of nauwelijks gebruik van is gemaakt. In geen van de drie speelsteden zijn signalen geweest van behoefte aan inschakeling van deskundige pastorale hulp in crisissituaties. Zelfs het Laurensonthaal, de kerkwinkel in het Rotterdamse stadscentrum die zich speciaal op mogelijke bezoeken van supporters had voorbereid, heeft niemand binnen gekregen, op een beleefdheidsbezoek van twee Duitse predikanten na.

Wat trouwens wel enigszins leek te werken was de werkwijze die deze twee Duitse pastors in Rotterdam toepasten. Net als bij eerdere gelegenheden (o.a. bij het EK van 1996 in Engeland) hadden zij een verplaatsbaar voetvolleynet meegenomen. Aan de vooravond van de wedstrijd Duitsland-Portugal zetten ze het neer op het Stadhuisplein. En jawel: ondanks de hitte werd er druk gebruik van gemaakt door jong en oud, stadsbewoners en rondlopende supporters. Met behulp van de spelgelegenheid en wat folder- en ander leesmateriaal slaagden Thomas Weber en Ignace Gruber erin om gesprekken te voeren met landgenoten en andere belangstellenden. 's Avonds in en om het stadion mochten ze – na de aanschaf van een kaartje op de 'vrijmarkt' – supporter zijn met de supporters. En getuige van de uitschakeling van de vroeger zo succesvolle *Nationalmannschaft*. De aanhang zag het gelaten aan, was er kennelijk op voorbereid en de pastores hoefden na de wedstrijd niet (meer) professioneel in actie te komen..

7. Nabeschouwing

Presentie bij sport?

Als kerken zich vandaag aan de ‘buitenwereld’ presenteren, mogen ze niet bij voorbaat op warme belangstelling rekenen. Dat kan ertoe leiden dat ze zich van de weeromstuit steeds meer op hun vertrouwde posities terugtrekken. Gelukkig zijn er desondanks ook nog steeds voorbeelden van gewaardeerde kerkelijke presentie in de samenleving. In tal van varianten. Van lokale betrokkenheid bij 4 en 5 mei vieringen tot opvallende paviljoens op Floriade of Wereldtentoonstelling. Van kritische vormen van gastvrijheid en zorg voor vluchtelingen en verslaafden tot hooggeachte en goed bekeken dienstverlening bij koninklijke ceremonies. Van zangdiensten en orgelconcerten voor toeristen en andere bijwoners tot zorgvuldig geprogrammeerde IKON en RKK-programma's.

En een heel enkele keer zelfs in de vorm van een oecumenische Kerkendag...

Het experiment met het deelnemen aan randprogramma's rond de Europese Voetbalkampioenschappen van vorig jaar past voor sommigen vanzelfsprekend in bovengenoemde reeks maar getuigt voor anderen van verkeerde prioriteiten of zelfs van wansmaak.. Want sport – en zeker voetbal is geen cultuur met een grote C maar is massacultuur, door en door commercieel, en met een hele sleep aan onprettige bijverschijnselen. Het lijkt erop alsof sommige van haar leden de kerk wat te vroom vinden voor zoiets laag-bij-de-gronds als voetbal.

Dat ‘Kerk en Sport’ belangstelling toonde voor de komst van het EK naar ons land, lag voor de hand. Maar er zijn ook voor minder partijdige organen in de kerken argumenten denkbaar voor kerkelijke betrokkenheid bij een groot publieksevenement, zelfs een van twijfelachtige reputatie en met discutabele kanten. De enthousiaste aanwezigheid van tienduizenden mensen, voor een groot deel gasten uit het buitenland, bij een gebeurtenis als Euro 2000 was indertijd het belangrijkste motief om serieuze plannen voor kerkelijke presentie te ontwikkelen. ‘Overal waar mensen zijn’ was ooit een glashelder criterium voor kerkelijke presentie en al gaat het wat ver in zijn consequenties, het is nog steeds van waarde.

De uitdaging om een eigen positieve bijdrage aan de sfeer te leveren was een tweede overweging. Tussen alle angstige voorgevoelens en waarschuwingen voor relschoppers en vandalen, met alle repressieve voorzorgsmaatregelen die daarbij hoorden, was een kleine bijdrage aan de versterking van *positieve preventie* minstens ook als signaal gewenst. In de publiciteit rondom het evenement kregen kerkelijke geluiden zo bovendien minder het etiket van gemakkelijke praat vanaf de zijlijn.

Wie gesprekspartner wil zijn in maatschappelijke discussies zal zich immers op een of andere manier moeten willen engageren.

Experiment geslaagd?

De opsomming van activiteiten in de vorige paragraaf geeft gemakkelijk de indruk dat het experiment ‘Kerkelijke presentie tijdens Euro 2000’ maar zeer gedeeltelijk gelukt is. Toch zijn de organisatoren niet ontevreden. De redenen voor hun betrekkelijke tevredenheid liggen voor een groot deel in het al eerder genoemde plezier van het organiseren en genieten van het resultaat – ook als dat bescheiden was. Een tweede reden voor tevredenheid ligt in de bevestiging van de vooraf gemaakte overwegingen. Uit allerlei reacties, van bezoekers aan de vieringen, van passanten op de tentoonstellingen, van kijkers en kopers van het fotoboek, van organisatoren uit eigen kring en uit die van de Euro 2000 organisatie, is gebleken dat de moeite niet voor niets is geweest. Kerkelijke presentie op dit moment en in deze vorm, was voor veel mensen een aangename verrassing.

Voetbal als voorbeeld

Hans-Georg Ulrichs, een Duitse predikant, schreef enkele jaren geleden een korte studie over de plaats van het voetbal in de protestantse opinievorming van na de Tweede Wereldoorlog.

Hij laat zien hoe de Evangelische Kerk in de jaren vijftig aarzelde tussen distantie en paternalisme, in de jaren zeventig oog kreeg voor de maatschappelijke betekenis, en sinds kort ook voor de fascinatie en religiositeit van de massasport die in Duitsland zeker even populair is als bij ons.

De positie van de kerken is in Duitsland een andere dan die in ons land, met onze eigen specifieke cultuur- en kerkgeschiedenis. Maar de grote lijnen uit het onderzoek van Ulrichs zijn ook bij ons wel enigszins herkenbaar.

Ulrichs legt verband tussen de veranderende kerkelijke houding ten opzichte van het voetbal en de relatie tussen kerk en samenleving en het daaruit voortvloeiende zelfbeeld van de kerk. “Zij (de kerk) leerde te accepteren dat ze als geleefde en gevormde religie niet in een strijd gewikkeld is om concurrentie of om hegemonie met andere culturele verschijnselen, maar dat ze juist in dialoog met anderen haar eigen profiel kan versterken.”

Het project ‘Kerk en Sport’ van de Samen op Weg-kerken heeft voortdurend vanuit een dergelijke veronderstelling geopereerd. Sport houdt kerken een spiegel voor, leert ons iets, over de wereld, de mensen, hun betrokkenheid en hun fascinatie. Sport leert ons ook iets over alledaagse, *down to earth* spiritualiteit.

Sport valt op verschillende manieren te beleven, te observeren en te beoordelen. Met kritische distantie – van groot belang als het bijvoorbeeld om de houding ten opzichte van commerciële massasport gaat.

Maar ook met enthousiaste betrokkenheid – van even grote waarde voor het inleven in de belevingswereld van moderne mensen en hun speelse afleidingen.

In het project ‘Euro 2000 en de kerken’ is geprobeerd om die beide houdingen enigszins te combineren. En om zo een vorm van *kritisch engagement* te laten zien, die model kan staan voor kerkelijke presentie bij bijzondere evenementen en

gelegenheden, om het even of die nu een internationaal en grootschalig karakter hebben of van louter lokale betekenis zijn.

Zo werd 'Euro 2000 en de kerken' uiteindelijk toch vooral een leerzame activiteit in een lange apostolaire traditie van kerkzijn..

Utrecht, zomer 2001,
Kees Tinga, coördinator project 'Kerk en sport'

Bijlage 1: Programma

Zaterdag 10 juni 2000:	Openingsviering Eusebiuskerk Arnhem Eusebio en burgemeester Scholten openen fototentoonstelling
Zondag 11 juni:	Viering in de Ste Catharinakerk in Eindhoven Start fototentoonstelling in Eindhoven en Rotterdam
Dinsdag 20 juni	Bezoek Duitse predikanten aan Rotterdam
Donderdag 22 juni	Sluiting tentoonstelling in Arnhem Fair Play Discussieforum in Arnhem
Zaterdag 24 juni	Internationale oecumenische kerkdienst in Rotterdam
Maandag 26 juni	Fair Play Discussieforum in Rotterdam
Donderdag 6 juli	Sluiting tentoonstelling Rotterdam
Woensdag 19 juli	Sluiting tentoonstelling Eindhoven

Bijlage 2: Werkgroepen

Arnhem: (tijdelijke medewerking)	Aris Kon, Ivo de Jong, Kees Tinga; Aukje Westra, Arianne Boon, Hans van Driel, Jos Oostrik, Klaas Jan Cats (Unicef)
Eindhoven:	Jac van Oppen, Koos Boets, Ad van de Berk, Mundus Tilman, Michel Besnard, Ferdinand Sluijs, Cor Kooistra, Tom Mikkers, Mirjam van Nie
Rotterdam: (tijdelijke medewerking)	Elsa Roza (1998), Janneke Verhaar, Truus van Gijzen, André Bosman, Taco Noorman, Peter van Helden, Rob Lijesen, Jaap Brederveld, Loes Vader Jaap Bakker, Piet van Beek

Bijlage 3: Overzicht landelijke publiciteit

Dagbladen:

Stationskrant <i>Metro</i> , 5 april 2000:	Een toernooi dat moet inspireren
Algemeen Dagblad 6 juni:	Eusebio voor Unicef
Dagblad <i>Trouw</i> , 8 juni:	Het voetbal kan beginnen; de kerken zij er klaar voor
Dagblad <i>De Volkskrant</i> , 13 juni:	Er zitten geen engeltjes op de doellat

Radio en televisie:

29 maart 2000:	Studiogesprek KRO televisie
2 juni:	interview NCRV radio 'Schepper & Co interviews IKON radio

Eigen publicaties:

1998 t/m 2000	zes afleveringen Rondzendbrief <i>Euro 2000 en de kerken</i>
---------------	--

Trouw Podium pagina 28 maart:

Meinummer *Diakonia*

Woord & Dienst, 27 mei

Juninummer *Oecumene*

Vragen bij een kampioenschap in de ban
van geld en geweld

Aandacht, Gasvrijheid, Ontmoeting; over
de rol van de kerken tijdens het EK voetbal

Laat de voetbalgeest maar waaien

Pinksteren 2000; sportief enthousiasme?

Bijlage 4: Souvenirs en illustraties

Voor Voetbal niet te Vroom
Uitgave: Buro Maatschappelijke Activering
Project 'Kerk & Sport'
Postbus 8506
3503 RM Utrecht
030-8801882

